

I. KARSAVINA, S. KAIRIŪKŠTYTĖ, „LIETUVIŲ-PRANCŪZŲ KALBŲ ŽODYNAS“, VILNIUS, 1962, 647 p.

Prieš kurį laiką iš spaudos išėjo lietuvių-prancūzų kalbų žodynas. Tai pirmas tos rūšies bandymas, tik bandymu šį darbą pavadinti būtų gal netikslu, nes žodynas yra labai rimtas ir kruopščiai paruoštas. Tai tradicinio tipo dvikalbis žodynas, reikalingas kiekvienam, kas rimtai domisi prancūzų kalba. Šiuo metu jo pasirodymas itin aktualus, nes atkreiptas dėmesys į praktinių kalbos įgūdžių ugdymą, ir žodynas bus naudingas ne tik besimokantiems, beiėskant gimtosios kalbos atitikmenų prancūzų kalboje, bet ir jau mokantiems, o taip pat ir dėstantiems prancūzų kalbą.

Žodynui sudaryti autorės panaudojo gausią leksikografinę medžiagą, pradedant E. Littré kapitaliniu darbu ir baigiant naujaisiais specialiais leidiniais, pasirodžiusiais pas mus ir užsienyje, todėl žodyne gausu naujas sąvokas ir naujus žmonių poreikius nusakančių žodžių.

Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne paties žodžio aprašo metodiką galima būtų pavadinti greičiau empirine, negu genetinė, logine arba istorine¹. Žymiausiuose žodynuose (pvz., kad ir „Dictionnaire de l'Académie française“) dažniausiai sutinkama empirinė žodžio reikšmių aprašymo metodika. Empirinis žodžio aprašas reiškia, kad pirmoje eilėje duodama labiausiai paplitusi ir dažniausiai vartojama žodžio reikšmė, po to specializuotos, pasenusios ir perkeltinės, vėliau žargoninės prasmės ir pagaliau frazeologinis aiškinamojo žodžio vartojimas. Šis metodas, tur būt, labiausiai tinka dviejų kalbų žodynui, kuris skirtas plačiajai publikai, nes kiekvienas, ieškąs lietuviško žodžio atitikmens prancūzų kalboje, pirmiausia nori surasti labiausiai paplitusią to žodžio vartoseną, o tik vėliau specializuotąsias reikšmes. Šitokia metodika vyrauja ir čia aptariamame Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne, nors ji ne visur nuosekliai išlaikyta.

¹ X. К а с а р е с, Введение в современную лексикографию, Москва, 1959, p. 80 tt.

Nedaug tėra kalboje žodžių, kurie būtų vienareikšmiai ir turėtų tokius pat vienareikšmius atitikmenis kitoje kalboje. Todėl Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne šalia aiškinamojo žodžio skliausteliuose nurodomas ir sinonimas, apribojās jo vartojimo sferą. Pvz., *puošnus* iš karto apribojamas žodžiu *turtingas* ir prancūziškai išverčiamas *riche*. Tai tiesa, bet tik iš dalies, nes lietuviškas žodis *puošnus* pirmiausia reiškia *dailus, skoningas*, o tik antroje eilėje *puošnus* suponuoja turtingumą. Taigi sinoniminė eilė, nurodyta žodyne, ne visur tiksli. Aiškinamieji žodžiai aplamai iliustruojami gausiais pavyzdžiais, kuriais stengiamasi nusakyti žodžio vartoseną. Žodyno apimtis ne iš didžiausių — 25.000 žodžių (norėtusi, kad sekančiose laidose ji būtų padvigubinta). Vartant žodyną, kai kur pasigendama paprastų ir palyginti kasdieniškų žodžių, pvz., *žodžių daryba* išversta *formation des mots*, nors pastarąjį prancūzišką terminą reikėtų versti *žodžių susidarymas*, gi *žodžių daryba* yra lingvistinis terminas ir verčiamas *dérivation*. Tiesa žodyne yra tarptautinis žodis *derivacija* — *dérivation*, bet jis duotas be paaiškinimų, o praktiškai jis naudojamas karinėje srityje, hidrografijoje ir tik rečiau gramatikoje. Pageidautina, kad Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne būtų tokie žodžiai, kaip *periodika, periodinė spauda, knygos išleidimo duomenys* (выходные данные) ir pan. Kažkodėl neduodamas atitikmuo žodžio *akmens amžius* (nors žalvario ir geležies amžiai yra išversti); pasigendama žodžių *drįsti* (yra tik *išdrįsti*, kuris yra jau antrinis, palyginus su *drįsti*); reikalingas taip pat ir *komponentas (composant)*²; *skiriamasis bruožas (trait différentiel, distinctif)*; *perteikti* prasme *išreikšti* išversta tik *traduire*, ne mažiau reikalingas ir *rendre*; *sutapatinti sąvokas* išversta *confondre*, gal tiksliau *identifier*; *paminėti* duota tik *en commémoration de*, bet lygiai svarbu *mentionner, citer, faire mention de*; *duoklė* šalia esamų vertimų reikėtų duoti ir *tribut*; visai neduota *drugio lėliukė (chrysalide)*; *išsamus* ne vien tik *complet*, bet ir *exhaustif*; *plati publika (grand publique)*; *pusnis* išversta *tas de neige*, bet pastarasis išsireiškimas gali reikšti ir paprasčiausią sniego krūvą, o *congère* reiškia vien tik pusnį (Petit Larousse, 1952); *riestiniai skliausteliai* matematikoje ne tas pat, kas *lenktiniai* (Dabartinės lietuvių kalbos žodyne p. 674 duotas klaidingas, o p. 732 — teisingas nurodymas); gerai ir plačiai paaiškintas žodis *berniukas*, bet autorės kažkodėl neįtraukė plačiai vartojamo *petit garçon*, kurio sudedamieji komponentai šiuo metu jau taip suaugę, kad jie sudaro vieną žodį, tiksliausiai nusakantį lietuviškojo *berniuko* reikšmę (nors aplamai žodyne gausu šnekamąją kalbą iliustruojančių pavyzdžių,— tai, be abejo, teigiama jo savybė).

Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne norėtusi surasti prancūziškus atitikmenis žodžių, nusakančių kai kurias mums tipiškas praeities realijas, o taip pat ir naujiems, neseniai į kalbą įaugusiems žodžiams. Pvz.: *piliakalnis* — *Ces énormes tumulus, qu'on appelle en Lituanie Pilekal-*

² J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1961, p. 54.

nis... (Pel., Ren., p. 28)³, *vaidilutė* — ...Birutė, vierge d'une idéale beauté qui entretenait le feu sacré près des *vestales* au sanctuaire de la déesse (M., Panor., p. 36)⁴; *knygnešys* — Le plus fameux de ces *colporteurs secrets* de livres lithuaniens fut... (M., Panor., p. 97); *aitvaras* — Les histoires d'Aitvaras, *dragon ailé*, bon génie apportant du grain dans la maison du paysan... (M., Panor., p. 32); *kryžiuotis* — ...surtout en combattant les *chevaliers Teutoniques* (M., Panor., p. 100); *vaišės* — ...les qualités sont manifestées dans Le Bossu et Le *Festoiement* en Été (M., Panor., p. 153); *pragiedruliai* — Si nous considérons son ouvrage le plus significatif Pragiedruliai (Rayons de Lumière)... (M., Panor., p. 118); *žemaitukas* (žirgas) — ...les animaux familiers s'y retrouvent, parmi lesquels le cheval, le fin *alezan de Samogitie*, tient le premier rang... (M., Panor., p. 21); *Mažoji Lietuva* — ...étant donné la possession par l'Allemagne de la *Lithuanie mineure* depuis l'occupation par l'Ordre teutonique... (M., Panor., p. 38); *piršlys* — Si nous comparons cette formule avec le début du jugement de justice comique, rendu par le *courtier de mariage* lors des noces lithuaniennes... (M., Panor., p. 30); *kailiniai* — ...il a retourné sa *touloupe*, dont le col se hérissé d'une floraison de fourrure (M., Ciel, p. 37)⁵; (Palangos) *tiltas* — En rentrant à Palanga, nous voulons voir la *jetée*, que jusqu'à présent... (M., Ciel, p. 205); *svirtis* — ...je retrouve mes paysages familiers de Lithuanie: mêmes maisons de bois..., mêmes *puits en chadouf* au bras démesuré... (M., Ciel, p. 130); *skarelė* — ...elle portait sur la tête un *foulard* (skarelė) laissant voir ses cheveux... (M., Panor., p. 123), ...éclairée par le skarelė des femmes, *fanchon* blanche, nouée... (M., Ciel, p. 7); *liaudies rašytojas* — En France, on peut la (Žemaitė) considérer comme un *écrivain populiste* (M., Panor., p. 122); *liaudiškumas* — Du *populisme*, disions — nous aujourd'hui; mais du *populisme* sain, tiré des fonds ou il végète (M., Panor., p. 162); *atgyvena* — Nous avons combattu... les théories pourries sur „la transformation graduelle du capitalisme en socialisme“, ...et autres *vieilleseries* qu'on nous présente... (l'Humanité; le 21 mars 1963); *meistriškumas* — ...il m'a démontré que l'art d'accueillir un hôte peut être pratiqué avec une *maėstria* qui confine à la virtuosité... (M., Ciel, p. 71). Reikia pastebėti, kad eilė žodžių, kaip antai skarelė, svirtis, kailiniai, piršlys ir kt., Lietuvių-prancūzų kalbų žodyne pateikti ir recenzijoje norima tiksliai parodyti kitus galimus tų pačių žodžių variantus, rastus prancūziškose knygoje, kūriose kalbama apie Lietuvą ir jos gyvenimą. Žodyno autorės yra, be abejo, pilnai kompetentingos savo srities žinovės ir pačios nuspręš, kurie iš tų variantų yra geresni, kurie iš jų labiau atitinka būdingus lietuvių ir prancūzų kalbų bruožus.

³ Jean Pélissier, Les principaux artisans de la Renaissance Nationale Lituanienne, Lausanne, 1919.

⁴ Jean Mauclère, Panorama de la littérature lithuanienne contemporaine, Paris, 1938.

⁵ Jean Mauclère, Sous le ciel pâle de Lithuanie, Paris, 1926.

Žodyne pasitaiko vienas kitas per neapsižiūrėjimą įsibrovęs netikslumas. Pvz., aiškinant žodį *kada*, duodamas lietuviškas sakinys: ...kada tamsta man pasakysi, kad mane dar tebemylite..., kur viename sakinyje tarinys išreikštas antruoju vienaskaitos, o kitame antruoju daugiskaitos asmeniu; juos reikėtų suvienodinti. Žodžio *iki* prancūziškuose pavyzdžiuose liko neištaisytos korektūros klaidos: *jusque ma mort*, reikia *jusqu'à ma mort*; *jusque la maison*, reikia *jusqu'à la maison*.

Aplamai šitokio kruopštaus ir gero žodyno pasirodymu galima tik džiaugtis. Norėtusi palinkėti, kad, ruošiant antrąją žodyno laidą, leidykla sudarytų autorėms galimybių jį išplėsti ir dar patobulinti. Šia proga taip pat norisi atkreipti poligrafijos darbuotojų dėmesį į tai, kād mūsų spaustuvės, deja, vis dar išleidžia broką: žodyne yra suplėšytų ir taip suteptų puslapių, kad tekstas darosi beveik neįskaitomas.

D. Čebelis
